

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ, ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ

MICHEL WIEVIORKA, συνέντευξη στα ΣΘ

Ο Μισέλ Βιβιορκά διδάσκει κοινωνιολογία στην École des Hautes Études en Sciences Sociales. Ασχολείται ερευνητικά με τον ρατσισμό, τα κοινωνικά κινήματα, τη δημοκρατία. Το 2009 ήταν ανάμεσα στα ιδρυτικά μέλη του «εργαστηρίου ιδεών» του Σοσιαλιστικού Κόμματος «Lab». Το πιο πρόσφατο βιβλίο του, *Pour la prochaine gauche* (2011), ανιχνεύει τις πολιτικές, πολιτισμικές και αξιακές προϋποθέσεις ανανέωσης της σοσιαλδημοκρατικής και ριζοσπαστικής Αριστεράς.

Σύγχρονα Θέματα – Από τη δεκαετία του 1990, η εγκαθίδρυση της ευρωπαϊκής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης βασίστηκε σε μια «ορθόδοξη» νομισματική και δημοσιονομική πειθαρχία, που επέβαλε αυστηρούς περιορισμούς στις, προσφιλείς στην ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία, οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές. Οι Ευρωπαίοι σοσιαλδημοκράτες συναίνεσαν, με κίνδυνο ακόμη και να διαρρήξουν οριστικά τους δεσμούς τους με τον εργατικό πυρήνα των ψηφοφόρων τους. Τι εξήγηση δίνετε; Πιστεύετε ότι θα μπορούσαν να έχουν επιλέξει μια διαφορετική πορεία;

Μισέλ Βιβιορκά – Η σοσιαλδημοκρατία, ιστορικά, θεμελιώθηκε πάνω σε δύο βασικές αρχές. Αφενός, βασίστηκε σε ένα ισχυρό εργατικό κίνημα, προικισμένο με οργανώσεις –όπως τα συνδικάτα αλλά και ενίοτε τα ταμεία αλληλοβοήθειας [mutuelles] και τους συνεταιρισμούς–, οργανώσεις αποτελεσματικές και ικανές να κινητοποιούν. Η σοσιαλδημοκρατία γεννήθηκε στους κόλπους των βιομηχανικών κοινωνιών, όπου μια δομική σύγκρουση αντιπαρέθετε το εργατικό κίνημα και τους εργοδότες· υπό μία έννοια, αποτελεί την πολιτική, μεταρρυθμιστική προέκταση της καθαυτό κοινωνικής δράσης, στην οποία στηρίχθηκε και της οποίας αποτέλεσε τη θεσμική έκφραση. Αφετέρου, η σοσιαλδημοκρατία συνεπάγεται μια σημαντική ανα-

διανομή, η οποία διασφαλίζεται από το κράτος και ειδικότερα είναι αξεδιάλυτη από το κράτος πρόνοιας, που οφείλει να προσφέρει αρωγή και ασφάλεια σε όλα τα μέλη της κοινωνίας, όσον αφορά κυρίως την εργασία και την ανεργία, τη συνταξιοδότηση ή την υγεία.

Ωστόσο, οι ευρωπαϊκές κοινωνίες έχουν παύσει να είναι βιομηχανικές σε τόσο μαζική κλίμακα όσο στο παρελθόν, το εργατικό κίνημα έχασε την κεντρικότητά του – ενίοτε μαζικά, όπως στη Γαλλία, όπου οι εργάτες είχαν σχεδόν εξαφανιστεί από το μιντιακό προσκήνιο για να επανεμφανιστούν στις πρόσφατες προεδρικές εκλογές ως επιρρεπείς να ψηφίσουν ευρέως την Ακροδεξιά– ενώ τα συνδικάτα δεν αντιπροσωπεύουν πια παρά ένα ελάχιστο ποσοστό των εργαζομένων στη βιομηχανία. Ταυτόχρονα, οι ευρωπαϊκές κοινωνίες άρχισαν να γνωρίζουν την ανεργία και την επισφάλεια από τα μέσα της δεκαετίας του '70, ενώ η δημογραφική και πολιτισμική εξέλιξη, μαζί με την αμιγώς κοινωνική, κατέστησαν την αναδιανομή και το κράτος πρόνοιας ακόμα πιο δαπανηρά, και κατά συνέπεια δύσκολα διαχειρίσιμα. Η παράταση στο προσδόκιμο ζωής ή ακόμη πιο πολύ ο πολλαπλασιασμός των απαιτήσεων για υγεία, βαραίνουν όλο και περισσότερο. Έκτοτε, οι φιλελεύθερες και εν συνεχεία νεοφιλελεύθερες ιδεολογίες, με είδωλα όπως ο Ρόναλντ Ρήγκαν και η Μάργκαρετ Θάτσερ, ιδίως μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου, ευδοκίμησαν και κατάφεραν να εμφανιστούν ως εναλλακτική απέναντι στη μεγάλη κρίση των συστημάτων αναδιανομής. Αυτή η διπλή εξέλιξη προς τον νεοφιλελευθερισμό –το τέλος της κλασικής βιομηχανικής εποχής με το εργατικό της κίνημα και οι δυσχέρειες του κράτους πρόνοιας– ολοκληρώθηκε τη στιγμή που η χρηματοπιστωτική και οικονομική, και έπειτα πολιτική κρίση χτύπησε την Ευρώπη περισσότερο από άλλα μέρη του κόσμου. Η κρίση υποχρεώνει τους πολιτικούς υπευθύνους να επανεξετάσουν τις προκείμενές τους – και έτσι βλέπουμε, για παράδειγμα, όλο και πιο καθαρά, να πολλαπλασιάζονται οι εκκλήσεις για ανάπτυξη και όχι μόνο για δημοσιονομική αυστηρότητα.

Δεν νομίζω ότι μπορούμε να ξαναβρούμε τις κοινωνικές συνθήκες που επέτρεψαν στη σοσιαλδημοκρατία να ακμάσει στη βιομηχανική εποχή, τα συνδικάτα δεν θα μπορέσουν στο μέλλον να προσφέρουν στους εργαζόμενους έναν εξίσου κομβικό ρόλο, όπως στο παρελθόν. Αλλά μπορούμε να σκεφτούμε ότι για να παραμείνει ζωντανό το πνεύμα της σοσιαλδημοκρατίας, θα μπορούσε να στηριχθεί στα νέα κοινωνικά κινήματα –και όχι αποκλειστικά σε ένα παρακμάζον εργατικό κίνημα–, σε όλους εκείνους τους κοινωνικούς δρώντες που ανανεώνουν το πεδίο των κοινωνικών και πολιτισμικών αγώνων και που διεκδικούν μια εντονότερη μέριμνα για το περιβάλλον, τη βιώσιμη ανάπτυξη ή τη διαφορετικότητα.

ΣΘ – Από τις τελευταίες ευρωεκλογές, του 2009, φαίνεται ότι ανάμεσα στους ευρωπαίους σοσιαλιστές, ιδίως στο Κόμμα των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, στους γάλλους Σοσιαλιστές και στους γερμανούς Σοσιαλδημοκράτες του SPD (υπό την ηγεσία του Ζίγκμαρ Γκάμπριελ), αναπτύσσονται αντιδράσεις ενάντια στις οικονομικές και νομισματικές πολιτικές που κυριαρχούν στη ζώνη του ευρώ. Μια προεδρία του Φρανσουά Ολάντ θεωρείτε ότι θα οδηγούσε σε μια πραγματική αλλαγή πορείας για τις πολιτικές της ευρωζώνης, με περισσότερη έμφαση στην ανάπτυξη και την απασχόληση;

Μισέλ Βιβιορκά – Δεν είναι πλέον δυνατό στην Ευρώπη να προτάσσονται αποκλειστικά οι αρετές της λιτότητας, και η Γαλλία του Φρανσουά Ολάντ δεν είναι η μόνη που απαιτεί να γίνει προτεραιότητα η ανάπτυξη. Αυτό συνεπάγεται να δοθεί εξίσου προτεραιότητα στην παραγωγή, σε μια προσπάθεια για τη βιομηχανία, την έρευνα και την καινοτομία. Ωστόσο, και αυτό εγκυμονεί κινδύνους, καθώς το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι παντού απειλητικό. Είναι εφικτό να συνδυαστούν η νέα ώθηση και η ανάπτυξη από τη μια πλευρά, και η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, από την άλλη; Ωστόσο σήμερα, προσανατολιζόμαστε προς μια σημαντική αλλαγή πορείας που θα μπορούσε να επιτρέψει στις χώρες, ιδίως σε εκείνες που κινδυνεύουν περισσότερο, να αποφύγουν το χειρότερο – δηλαδή την έξοδο από το ευρώ και, στη συνέχεια, από την Ευρώπη.

ΣΘ – Εδώ και καιρό γνωρίζουμε ότι ένα μεγάλο μέρος του εκλογικού σώματος που ψήφιζε Αριστερά έχει οριστικά στραφεί προς την άκρα Δεξιά. Ωστόσο, σύμφωνα με μια έρευνα του ινστιτούτου IPSOS μετά τον πρώτο γύρο των προεδρικών εκλογών της Γαλλίας, ο Φρανσουά Ολάντ πέτυχε σημαντικά ποσοστά στα λαϊκά στρώματα, στους ανέργους και τα χαμηλά εισοδήματα. Πιστεύετε ότι οι Σοσιαλιστές θα έχουν την ευκαιρία να ανανεώσουν τους εκλογικούς δεσμούς τους με κοινωνικές ομάδες που μέχρι σήμερα ψήφιζαν Εθνικό Μέτωπο;

Μισέλ Βιβιορκά – Η γαλλική Δεξιά, με τον Νικολά Σαρκοζί, επέλεξε να υιοθετήσει ευρέως την ιδεολογία του Εθνικού Μετώπου, ιδιαιτέρως τις αντιδραστικές και ρατσιστικές θέσεις του ενάντια στους μετανάστες, τη συστηματική εχθρότητά του απέναντι στο Ισλάμ και τους μουσουλμάνους, τις συνεχείς επικλήσεις του για προστασία της εθνικής ταυτότητας. Η Δεξιά πρότεινε, τέλος, μια μη κοινωνική ερμηνεία για τις κοινωνικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε η χώρα: ότι η δυστυχία, οι απολύσεις για οικονομικούς λόγους, η κατάργηση θέσεων εργασίας, η αύξηση των ανισοτήτων, η κοινωνική αδικία, όλα προέρχονταν από τους μετανάστες, την κουλτούρα τους, τη θρησκεία τους, την αδυναμία τους να ενσωματωθούν. Μια μη αμελητέα μερίδα των λαϊκών στρωμάτων βρήκε σε αυτές τις θέσεις έναν, ας πούμε, πολύ βολικό αποδιοπομπαίο τράγο. Στο βαθμό, όμως, που θα προτείνονταν κοινωνικές και οικονο-

μικές λύσεις για όσους υφίστανται την ανεργία, τον αποκλεισμό, τις χαμηλές απολαβές και μάλιστα τη φτώχεια, η δημαγωγία της άκρας Δεξιάς και όσων ευθυγραμμίζονται με τις προτάσεις της θα φαινόταν λιγότερο ελκυστική καθώς όχι μόνο είναι αναποτελεσματική, αλλά εν τέλει επιτρέπει λιγότερες προσδοκίες από το πρόγραμμα του Ολάντ. Ο τελευταίος έχει επιπλέον επωφεληθεί από την πολύ αρνητική εικόνα του Νικολά Σαρκοζί, ο οποίος έχει κατά καιρούς εκδηλώσει μια κλίση, ίσως και μια λατρεία για το χρήμα και εγκαινίασε την προεδρική του θητεία ψηφίζοντας μια φοροαπαλλαγή που ευνόησε τους πλουσιότερους. Να προσθέσουμε ότι μια πιο εκλεπτυσμένη εκλογική ανάλυση θα καθιστούσε εμφανείς ορισμένες «εκπλήξεις» σε σχέση με όσα θεωρούμε δεδομένα: για παράδειγμα, οι ψηφοφόροι που προέρχονται από την εργατική τάξη δεν ψήφισαν τόσο μαζικά υπέρ της άκρας Δεξιάς όσο συχνά νομίζουμε.

Το πρόβλημα της Αριστεράς κατά τις προεδρικές εκλογές δεν ήταν μόνο οι μετακινήσεις ενός μέρους των παραδοσιακών της ψηφοφόρων προς τη Δεξιά και την Ακροδεξιά. Ήταν επίσης και ο κίνδυνος της αποχής, η οποία εάν ήταν μεγαλύτερη, θα σήμαινε ότι ο Φρανσουά Ολάντ δεν ανταποκρινόταν καθόλου στις προσδοκίες αυτών των ψηφοφόρων.

ΣΘ – Από το «Όχι» στο δημοψήφισμα του 2005 για το ευρωσύνταγμα και μέχρι το πολύ καλό αποτέλεσμα της Μαρίν Λε Πεν αλλά και του Ζαν-Λυκ Μελανσόν στις πρόσφατες προεδρικές εκλογές, παρατηρούμε ότι στους κόλπους των λαϊκών στρωμάτων αναπτύσσεται μια απόρριψη της Ευρώπης και του ευρώ, φαινόμενο που δεν περιορίζεται στη γαλλική κοινωνία. Ποια θα μπορούσε να είναι μια κατάλληλη στρατηγική, σε επίπεδο πολιτικού και προγραμματικού λόγου, έτσι ώστε το Σοσιαλιστικό Κόμμα και οι ευρωπαίοι Σοσιαλιστές να προσελκύσουν ξανά αυτούς τους ψηφοφόρους;

Μισέλ Βιβιορκά – Οι Γάλλοι είναι εδώ και καιρό επιφυλακτικοί, αν όχι σκεπτικιστές, αναφορικά με την Ευρώπη. Σωστά αναφέρεστε στο δημοψήφισμα του 2005. Η αρι-

στερά της Αριστεράς (Σ.τ.μ.: η πέραν του Σοσιαλιστικού Κόμματος αριστερά, στη Γαλλία) είναι εχθρική απέναντι στην Ευρώπη για κοινωνικούς λόγους, καθώς εκεί εντοπίζει μια πηγή οικονομικών δυσχερειών για τον κόσμο. Επιπλέον, κλίνει κάπως ασαφώς προς έναν οικονομικό εθνικισμό· παρότι όμως ζητά περισσότερο προστατευτισμό, ωστόσο διαφέρει από τις εκδοχές της ριζοσπαστικής Δεξιάς, κυρίως επειδή δεν προσφέρει μια εξίσου ισχυρή πολιτισμική ή ιστορική εικόνα για το έθνος, και επειδή δεν λέει, ακόμη κι αν ενίοτε το σκέφτεται, ότι η εθνική ταυτότητα της Γαλλίας απειλείται· δεν είναι ρατσιστική, ξενοφοβική, ή έστω είναι πολύ λιγότερο. Η παραδοσιακή Δεξιά, όταν αντιστέκεται στη δεξιά στροφή, και η μετριοπαθής και ορθολογική Αριστερά –συμπεριλαμβανομένης της πλειοψηφίας του Σοσιαλιστικού Κόμματος και της πολιτικής οικολογίας– είναι αμφότερες φιλοευρωπαϊκές. Θεωρώ ότι το Σοσιαλιστικό Κόμμα, οι εταίροι και οι ευρωπαίοι ομόλογοί του, για να προσελκύσουν ή για να διατηρήσουν ένα πλειοψηφικό ακροατήριο, πρέπει να εκφέρουν έναν λόγο που να αρθρώνεται γύρω από τρεις άξονες.

Ο πρώτος είναι κοινωνικός: να δείξουν πως η Ευρώπη παρέχει την οικονομική ασφάλεια αλλά και τις ευκαιρίες ανάπτυξης που δεν προσφέρουν τα κλειστά και προστατευτικά εθνικά κράτη. Ο δεύτερος άξονας είναι εθνικός: να δείξουν ότι η Ευρώπη δεν είναι το αντίθετο των εθνών, και ότι τα έθνη έχουν τη θέση τους στην Ευρώπη, όχι διαχέόμενα σε έναν διεθνισμό που θα αρνείται τις εθνικές ταυτότητες αλλά υπό τη μορφή μιας πεπεισμένης αναφοράς στην ιδέα του έθνους, κατανοητού ως έθνος ανοιχτό και όχι ξενοφοβικό και ρατσιστικό, που θα εμπεριέχει τη διαφορετικότητα και δεν θα προσηλώνεται στην επιδίωξη της ομοιογένειας. Ο τρίτος άξονας είναι καθαρά πολιτικός: να αναδείξουν δηλαδή ότι η ευρωπαϊκή πολιτική ζωή μπορεί ή θα μπορούσε να μην είναι διαχωρισμένη από την εθνική και την τοπική πολιτική ζωή, ότι μπορεί να αποτελέσει ένα επίπεδο προσιτό και κατανοητό για τους ψηφοφόρους και όχι ένα σύμπαν απόμακρο και αδιαφανές.